

талу банку до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику та зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями. Нормативне значення нормативу Н2 діючих банків має бути не меншим 10 %. При розрахунку нормативу боргові цінні папери держави зважуються на коефіцієнт ризику 0, тобто таким цінним паперам присвоєний нульовий ризик.

Крім того, крива дохідності по державних цінних паперах є орієнтиром для оцінки інших фінансових активів. У результаті державні цінні папери можна використовувати як основний інструмент хеджування від ризику відсоткових ставок, а також як базові активи та забезпечення на споріднених ринках (ринках ф'ючерсів, опціонів і т.п.).

Суттєвою ознакою державних облігацій порівняно з іншими борговими паперами є їх більший середній термін до погашення. У США та Великобританії державні облігації випускаються зі термінами до 30 років. У менш розвинених країнах терміни обігу державних облігацій рідко перевищують 10 років, та все-таки вони є значно більшими, ніж строки обігу боргових цінних паперів приватних позичальників.

Ринки більшості державних цінних паперів – це ринки оптові, тобто переважними інвесторами на них виступають не приватні, а великі інституційні інвестори (банки, пенсійні та інвестиційні фонди, страхові компанії, корпорації). Особливо привабливими для цієї групи інвесторів можуть бути довготермінові державні облігації, оскільки їх використання дозволяє збалансовувати за термінами пасиви з активами. Також державні цінні папери є зручним інвестиційним інструментом для портфельних інвесторів, оскільки дають можливість диверсифікувати інвестиційний портфель за термінами.

Як бачимо, внутрішні державні облігації для комерційних банків є досить привабливим інвестиційним інструментом. Проте дане твердження справджується за умов існування в країні розвинутого ринку державних облігацій, на якому обертаються низькоризикові та високоліквідні ОВДП. З цього випливає, що першочерго-

вим завданням на шляху до активізації інвестиційної діяльності комерційних банків на ринку ОВДП є формування ефективного ринку державних цінних паперів.

Необхідною умовою формування такого ринку є випуск ОВДП для фінансування економіки, тобто конкретних інвестиційних проектів, а не для споживання. Це забезпечить можливість погашення облігацій у визначені терміни і виплати доходів по них, а також сприятиме нарощенню економічного потенціалу держави.

Також поживавленню інвестиційної діяльності комерційних банків на ринку внутрішніх державних облігацій сприятиме проведення таких заходів:

- спрощення процедури проведення первинних розміщень ОВДП, тобто проведення аукціонів переважно в один етап;
- забезпечення більшої прозорості ринку державних цінних паперів;
- запровадження системи первинних дилерів;
- підвищення дохідності ОВДП за рахунок ефективного використання залучених коштів;
- зосередження на випуску простих стандартних інструментів з подальшою орієнтацією на випуск довготермінових облігацій;
- інші заходи.

Проведення зазначених заходів, а також вжиття заходів для підвищення довіри інвесторів до державних цінних паперів сприятимуть становленню ефективного ринку ОВДП та активізації інвестиційної діяльності комерційних банків на ньому.

1. Кириченко О., Геленко І., Ятченко А. Банківський менеджмент: Навч. посіб. для вищ. навч. закл. – К., 1999.
2. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій. – Тернопіль, 2001.
3. www.ukrstat.gov.ua.
4. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Навчальний посібник. – К., 2002.
5. www.bank.gov.ua.
6. www.minfin.gov.ua.
7. Ходарчук О.Н., Белинский О.В. Ринок ОВДП в 2001 році // Финансовые риски. – 2001. – № 4. – С. 48–51.
8. Вісник Національного банку України. – 2004. – №2. – С. 48–51.
9. Румянцев С. Лідер організованого фондового ринку. Підсумки діяльності ПФТС у 2004 році // Цінні папери України – Захід. – № 3. – С. 21.
10. Бюлетень Національного банку України. – 2005. – №2.

Надійшла до редколегії 14.10.04

В.К. Лебедєва, канд. екон. наук,
В.М. Тарасевич, д-р екон. наук
(Національна металургійна академія України)

УКРАЇНА ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ВИМІРИ ВЕЛИКОЇ ЄВРОПИ

Сформульовано гіпотезу про серединний цивілізаційний шлях України. Обґрунтовано необхідність розробки українського Проекту Нової Великої Європи.

The hypothesis for middle civilization path of Ukraine is formulated. The urgency of elaborate of Ukrainian Project of New Large Europe is grounded.

Розвинуті М.Х.Бунге методологічні положення про політичну економію як науку моральну, імперативність духовних підвалин економічного розвитку, а також зміст і характер його державної діяльності надихають на науковий пошук цивілізаційних вимірів еволюції українського суспільства.

Визначення стратегії розвитку країни має відповідати її культурній та цивілізаційній ідентичності в глобальному контексті. Це – аксіома. Але як бути новим незалежним країнам, в яких ще триває криза ідентичності? На відміну від інших країн, які вже займають певне місце у світовому співтоваристві та намагаються лише змінити його відповідно до власних національно-державних інтересів, Україна ще перебуває в пошуку власного шляху і в глобальний цивілізаційний простір, і в глобальному цивілізаційному просторі. Спрямовуючи свій погляд на Захід, вона сподівається на цивілізовану самоідентифікацію. Чи можливо це? Чи достатньо тільки цього? Чи можливо взагалі знайти себе в пошуках себе лише за межами

себе? Навряд чи. Як неможливо це в блуканнях лише в самій собі. Залишається спроба знайти себе в людському універсумі та універсум – в собі.

Саме з цих позицій треба осмислити і європейський вибір України. Його суть не в тому, щоб стати як хтось, керуючись мавпячою психологією та поведінкою, або такою, як хтось бажає, беззастережно виконуючи чийсь поради. Європейський вибір передбачає, перш за все, опору на власні сили і самостійне визначення власного шляху і власної місії в глобальному просторі. Звісно, Україна – не Росія. Але і не Польща або Австрія. Географічно Україна – це Європа, але не Західна. Україна – це Центральна Європа. І, мабуть, не тільки географічно. Ядром цивілізаційної ідентичності України є її подвійна серединність, її серединний шлях. Що маєтись на увазі?

Україна не є суто Заходом, а тим більше – суто Сходом. Але в її живій душі та тілі не визначеним поки що чином переплітаються ці наймогутніші гілки єдиного древа еволюції людства. Історично вони представлені

© В.К. Лебедєва, В.М. Тарасевич, 2005

не однією і не двома цивілізаціями. Визнання ж їх поліцивілізаційності породжує роздуми про можливе існування утворень між- і надцивілізаційних. Якщо використовувати відомі поняття і подати суперечливу єдність людського суспільства і природи як універсум, то в його еволюції, як *загальному*, можливим і необхідним є виділення *особливих* типів – специфічних синергетичних сплавів екологічної, економічної, політичної, соціальної та духовної сфер універсуму.

Схід – колыска людства. Східні цивілізації давнини, середньовіччя та сучасності багато в чому унікальні. Але їх особливі колорит та ідентичність, спільність та наступність, своєрідність міжцивілізаційних зв'язків утворюють основи особливого сплаву – *східного типу еволюції людства*. Зародки та елементи *західного типу еволюції людства* присутні в східних цивілізаціях і поза ними з давніх часів, але як самостійне утворення він виникає разом із народженням сучасної західної цивілізації в результаті запліднення Римської імперії, що розпадалася і не була суто західною, справжніми предками суто західного шляху – варязько-язичницькими племенами Північної Європи.

Ми є свідками шістнадцятого сторіччя експансії Заходу. Особливо інтенсивною вона стає у зв'язку з оволодінням ним знаряддями капіталу і переслідуванням мети переробити світ відповідно до власних інтересів і бажань. Один з найбільш очевидних її результатів – *вестернізація* східного світу, поява та укріплення в його надрах західних або прозахідних анклавів. Очевидною є й інша тенденція – вестернізуючи Схід, Захід істернізується. У моноліті Заходу вже існують анклавів Сходу.

Але хвилі істернізації та вестернізації в зіткненні – бурлині породжують численність інших феноменів і форм. Залежно від його характеру та результатів останні можуть бути асиміляційними, симбіотичними, коеволюційними, комунікативними, епігенетичними, але в будь-якому випадку вони не стають ані суто західними, ані суто східними. Характерні для них змішаність, проміжність, перехідність екстенсивно обіймаються більш загальним поняттям "*серединність*". Не медіаційність як антитеза інверсійності, а саме *серединність*.

Серединні – гетеродоксні – форми та феномени присутні поряд з ортодоксально західними та східними в обох типах еволюції людства. Але вони можуть бути представлені й як невід'ємні складові особливого, відносно самостійного *серединного* типу еволюції. Певно, як цілісність він став оформлюватися в надрах Кріто – Мікенської цивілізації, а потім його історичну естафету несли, передаючи один одному, Стародавня Греція, Стародавній Рим, Візантія, загальнослов'янське царство, Київська Русь, Росія, СРСР та Україна.

Роль *серединного* шляху унікальна. За його допомогою та в ньому самому універсуму намагається пом'якшити та подолати власну роздвоєність, знайти адекватні собі органічні, інтеграційні та універсумні форми і таким чином знову самоідентифікуватися та стати самим собою. Мабуть, для цього *серединний* шлях повинен стати не менш органічним і динамічним, ніж західний або східний. Поразка Римської імперії, загибель Візантії та Київської Русі, трагічна доля Росії, розпад СРСР, багатосторічне роз'єднання українських земель свідчать про те, що поки йому властиві домінуюча неорганічність, важке визрівання реальних суто *серединних* форм з форм примітивних і нерозвинених. Військово-політичні та адміністративно-державні скріпи протосерединних суспільств, навіть освячені релігією та ідеологією, не витримують напруги зіткнень на їх теренах східних і західних хвиль, оскільки органічні, суто *серединні* форми не є домінуючими. Але ж, попри все, останні

розвиваються та кумулятивно нагромаджуються. Це вірно і для України.

Серединний статус України закладений у слов'янстві, яке за фактом і місцем свого народження в I–II ст. н. е. в басейнах сучасних Західної Дніни та Вісли стало осередком і носієм універсумних генів експансії на Захід і Схід, Північ і Південь. Уже в колысці воно пірнуло в океан зіткнень східних і західних течій та хвиль. Могутньою рушійною силою історії східних слов'ян і України є неklasичне протиріччя західних, східних та "почвених" впливів. У різні віки та десятиріччя їх домінанти змінювались, але *почвеність*, як *власне серединність*, хоча і збагачувалась, але не ставала ведучою, домінуючою, кожного разу захищаючись або в східних, або в західних хвилях.

Чому ж так? Мабуть, і тому, що терпимість до плюралізму укладів життя, вірування, етнічних традицій і взаємозбагачення на цій основі різних культур поки що не народили достатньо впливових культурних синтезів та вищої культурної синергії Сходу та Заходу. І тому, що на заміну східнослов'янській інверсійності на противагу західній раціоналістичній медіаційності ще не з'явилася нова гармонія не тільки віри та знання, але і взагалі – свідомого, без та підсвідомого початків людської природи та духу. І тому, що Україна ще не усвідомлює себе *об'єднувачем двох світів як складова серединного світу*.

Принципово важливо і те, що *серединна* гілка людської еволюції ще не досягла могутності, порівнянної із західною або східною, не здобула сталої органічності та тільки починає формувати адекватний собі й відповідний імперативам універсуму *серединний* або *інтеграційний* тип еволюції людства. Він покликаний стати не просто осередком, синтезом хвиль істернізації та вестернізації, але їх діалектичним зняттям, яке адекватне новому знайденню універсумом самого себе.

У цьому контексті доцільно розглядати *християнську цивілізацію* як *суперечливу єдність західної* – католицько-протестантської *та східної* – православної субцивілізацій. Суперечність закладена в самих їх джерелах як результат адаптації християнства до різних соціально-політичних умов. Парадоксальним чином вона дозволяє зберегти єдність християнства, кожного разу виводячи на авансцену історичного процесу ту його гілку, яка більш адекватна в даних умовах. Східне християнство несе відбиток інтеграційної єдності, притаманної Візантії, а також древньогрецької духовної культури з її акцентуванням онтологічних філософських проблем. Західне християнство формувалося в умовах княжої роздрібненості Західної Римської імперії і в розвитку духовної культури успадкувало від Стародавнього Риму пріоритетність юридично-правових аспектів. У V ст. Константинополь звільнив Рим від варварів, продемонструвавши перевагу християнської єдності над міжконфесійними суперечностями. У XI ст. розрив західного та східного християнства на фоні послаблення Візантії був закономірним. Процесам диференціації в пошуках нової ідентичності більш адекватна західна гілка християнства. У сучасних умовах, коли епоха ворожості та антагонізму поступається епосі толерантного діалогу, коли Західна Європа ідентифікувала себе як цілісність в єдиному союзі, коли в загальних рисах визначено цінності, що визнаються і в Західній, і в Центральній, і в Східній Європі, на черзі – нові масштабні, глибинні зрушення, в яких інтеграційному потенціалу східного християнства належить чи не провідна роль (як, мабуть, і в осмисленні нових інтеграційних форм інтеграції Сходу та Заходу).

З огляду на зазначену *серединність*, має йтися не про асиміляцію, поглинання західно-християнської субцивілізацією східно-християнської або навпаки, а

саме про рівноправну інтеграцію рівноцінних та самоцінних субцивілізацій.

Протягом кількох століть різні українські землі перебували в орбіті домінуючого впливу західного та східного типів еволюції, у складі східно-православної та західної католицько-протестантської субцивілізацій, яким притаманні багато в чому відмінні природно-екологічні пріоритети, ментальні настанови, духовні та політичні традиції, механізми економічного розвитку. Тому природними і зрозумілими є певні розбіжності життєвого укладу населення західних і східних (і південних) регіонів України, їх переваг і симпатій, у тому числі політичних. І сучасна Україна є місцем зустрічі західного та східного векторів суспільного розвитку, їх зіткнення, боротьби, взаємодії. Відомі спроби маніпулювати Україною – лише одна з форм цих процесів.

З одного боку, зазначені вектори є носіями відцентрових сил, що загрожують єдності України, а з іншого, – пошук і реалізація адекватних форм руху їх об'єктивних суперечностей, зняття їх у серединності може каталізувати цивілізаційний прогрес України. Саме сполучення, інтеграція вищих досягнень Сходу та Заходу є однією з провідних сучасних універсумних тенденцій, важливим фактором випереджувального розвитку провідних країн світу. Але більшість з них належать до західного або східного світу. Україна має власну долю. Саме народження незалежної України є свідченням набуття серединним типом еволюції більш органічних форм.

Історична глобальна місія України полягає в творенні, апробації, пропонуванні та утвердженні механізмів сполучення, гармонізації та інтеграції західного та східного типів еволюції людства, західної та східної християнських субцивілізацій, утвердженні та укріпленні власної серединності та серединного типу еволюції людства. Україна має серйозні шанси стати ядром кристалізації останнього, одним із головних плацдармів його утвердження та експансії.

Що це означає? І Західна Європа, і Росія – це наш цивілізаційний простір. Ми належимо до нього. Тому бігти від Росії до Європи або від Європи до Росії – це рівнозначно втечі від самих себе. Потрібна одночасна українська експансія і в Євросоюз, і в СНД, одночасна сполучена, не виключено, що *різношвидкісна інтеграція* і з Євросоюзом, і з країнами СНД, перш за все – з Росією та Білоруссю. Слід зазначити, що Україна, Росія та Білорусь мають спільну місію формування серединного шляху. Але в кожній з країн є своє особливе місце в цій місії. Особливість Білорусі в тому, що вона виступає жорстким форпостом, який стримує суто західну еволюційну хвилю. Особливості Росії визначені її масштабністю та більш вираженою східною цивілізаційною складовою, оскільки це – євразійська країна. Положення України зумовлює її найбільшу гнучкість та відкритість у контексті загальноєвропейської інтеграції від Атлантики до Уралу, а в перспективі, можливо, і великої євразійської єдності.

Тому важливо наголосити, має йтися про вступ України до ЄС, але – про інтеграцію України не до Європейського Союзу, а з Європейським Союзом. Це той

випадок, коли лише в одному прийменнику відбиваються суттєві розбіжності в підходах до відносин з ЄС.

Інтеграція до ЄС передбачає майже беззастережне копіювання існуючих європейських стандартів, формальних інститутів і позицію України як "молодшої сестри". Це неприйнятно навіть для економічно слабкої України, а тим більше – для майбутньої могутньої України. Євросоюз – це інституційне утворення *західно-християнського світу*, в якому знайдено вдалий баланс формальних і неформальних інститутів. Очевидно, у зв'язку із вступом в ЄС 10 нових членів цей баланс буде відчутно порушений, хоча менталітет народів цих країн є переважно західно-християнським. На наш погляд, на розширений ЄС чекає криза ідентичності та відповідне реформування. Але ж українці – не західноєвропейці, переважній більшості українців не притаманний західно-християнський менталітет. Це означає, що беззастережне сприйняття формальних норм Євросоюзу матиме наслідком їх гостре зіткнення з неформальними інститутами українського суспільства, можливу масову деформалізацію формальних норм, що загрожуватиме і Україні, і Євросоюзу.

Отже, вступ України до ЄС буде вимагати суттєвого реформування останнього. За своїм змістом він має стати *не тільки західноєвропейським*. Мабуть, в ЄС розуміють всю складність подібного розширення і неоднозначність його наслідків, перш за все економічних, для розвинених західноєвропейських країн. Тому і не поспішають. Це означає, що Євросоюз навіть в середньотерміновій перспективі не буде пропонувати новий проект Великої Європи. Це здатна зробити Україна, але за умов суттєвого зміцнення на засадах *власної цивілізаційної ідентичності*.

Тільки час може показати, чи є СНД для України вичерпним утворенням, але шанси ефективної, вигідної Україні економічної інтеграції з країнами СНД – близькими їй за своїми соціально-економічними та духовними характеристиками – треба використати повною мірою. *Діалектика така, що ефективна західноєвропейська експансія України не можлива без активної та ефективної експансії в СНД.*

Слабка Україна не потрібна Євросоюзу як складова. Але для могутньої України існуючі стандарти ЄС можуть стати завузькими. Могутня Україна разом з ЄС, Росією та іншими країнами може і повинна розбудовувати *Нову Велику Європу від Атлантики до Уралу*. Це – майбутнє. Але воно настає не зненацька. Тому український *Проект Нової Великої Європи* треба вносити в найближчі плани науковців, політиків, державних діячів. Він має бути більш масштабним та розробленим, ніж відомий проект Ш. де Голля. Якщо ж помріяти про віддалене майбутнє, то *Нова Велика Європа може стати могутнім осередком серединного типу еволюції людства*, якщо не поступатиметься могутністю ні крайньому Заходу на чолі зі США, ні Сходу з його мусульманським світом та конфуціансько-буддійською Південно-Східною Азією.

Отже, Україна – закономірний результат еволюції людства. У неї – власна доля, і цю долю неможливо відокремити від історичної місії України.

Надійшла до редколегії 14.10.04